KAPRONCZAY KÁROLY: PALLA ÁKOS (1903–1967)[1]

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István vezetésével, közreműködött: Szállási Árpád

Élete utolsó másfél évtizedében kapcsolódott munkássága az orvostörténelemmel, közel az ötvenedik évéhez nevezték ki az Országos Orvostörténeti Könyvtár élére, amely feladatnak igyekezett mindig eleget tenni.

1903. augusztus 9-én született Aradon, ahol iskoláit is végezte. A nagybányai művésztelepen ismerkedett meg a festészettel, fa- és rézmetszetkészítéssel. Ebben az időben kezdett érdeklődni a régmúlt korok ipar- és képzőművészeti alkotásai, valamint irat- és könyvanyaga iránt. A két világháború között meglehetősen hányatott élet jutott osztályrészéül. Azok közé tartozott, akik áttelepülve a Romániához csatolt erdélyi területekről, nem könnyen találta meg érvényesülési lehetőségét. Egy időre Amerikába ment, Kanadában vállalt munkát. De nem tudott elszakadni Magyarországtól. Visszatérve jogi tanulmányokat folytatott és hivatalnoki pályára lépett, számvevőségi tisztviselőként dolgozott. Előbb a Vámhivatalnál, majd a Gyermekvédő Ligánál, végül pedig a Népjóléti Minisztériumban. A második világháború befejezése után – igen nehéz körülmények között – végezte egészségügyi szervező tevékenységét.

1951-ben megbízták, hogy az egykori egyházi könyvtárak orvostörténeti könyvanyagából, valamint a megszűnt Budapesti Kir. Orvosegyesület történeti könyvanyagából szervezze meg az Országos Orvostörténeti Könyvtárat. A szíve szerinti munkában kamatoztatni tudta könyv- és műértését, a műtárgyak iránti vonzalmát. Rendkívül nehéz körülmények között kezdte el szervező munkáját, hiszen az egykori budai Irgalmas rendi könyvtár három helyisége nem volt alkalmas a nagy mennyiségű könyvanyag befogadására, valamint korlátozott személyi és pénzügyi feltételek álltak rendelkezésére. Az első időben rendezetlen volt még a Könyvtár jogállása és gyűjtőköre, komoly raktározási problémákkal küzdöttek. Egy esztendő múlva már rendezett körülmények között fogadhatták az olvasókat, az Országos Orvostörténeti Könyvtár orvostörténész és orvostörténelem iránt érdeklődő olvasóiból kialakított egy olyan kört, amely már 1952-ben rendszeresen előadóestekre gyűlt össze.

Az itt elhangzott előadásokon a két világháború közötti időszak neves kutatói (Daday András, Diósadi Elekes György, Herczeg Árpád stb.) és az újabb nemzedék (Regöly-Mérei Gyula, Bencze József, Jáki Gyula, Réti Endre stb.) kaptak lehetőséget kutatásaik ismertetésére, az orvostörténeti élet újjászervezésére.

Három esztendő múlva, 1955-ben megindult az Országos Orvostörténeti Könyvtár kiadványaként az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményei sorozata, amelynek első szerkesztője Palla Ákos volt. A nemzetközi visszhangra talált folyóiratot követte a Medicina Könyvkiadó által kiadott, de valójában az Országos Orvostörténeti Könyvtárban szerkesztett orvostörténeti könyvek sorozata. Ezen belül jelent meg Weszprémi István híres orvoséletrajzai négy kötetben.

Az Országos Orvostörténeti Könyvtárban tartott előadások, a folyóirat- és könyvkiadás már tükrözte azt a törekvést, amelynek eredményeként létrejött a MTA Orvostörténelmi Bizottsága, valamint 1958-ban az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetén belül az Orvostörténelmi Szakcsoport. Palla Ákos mindkettőnek vezetőségi tagja lett, de munkássága elismeréseként három külföldi orvostörténeti társaság tagjai közé választották.

A megnövekedett feladatoknak már nem volt alkalmas az 1951-ben biztosított helyiség, így az Országos Orvostörténeti Könyvtár 1956 tavaszán új épületet kapott, hogy méltó keretek között biztosíthassa – a könyvtári célokon túl – a társasági élet követelményeit. Az Országos Orvostörténeti Könyvtár valóban ezután vált azzá, amiért létrehozták. A könyvállomány gyarapításán kívül ekkor kezdik gyűjteni az orvostörténelem tárgyi emlékeit is, amit később a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumnak engedtek át. A Könyvtár ekkor vált az újból megindult orvostörténeti társasági élet központjává, maga köré tömörítette az érdeklődőket és a kutatókat. Ezt jelképezi, hogy 1958-ban az Orvostörténelmi Szakcsoport az Országos Orvostörténeti Könyvtárral közösen megrendezte az első hazai Orvostörténeti Kongresszust és több orvostörténeti vándorgyűlést szervezett (Pécsett, Debrecenben). Ezekben Palla Ákos kezdeményező szerepet játszott.

E széles körű tevékenység mellett orvostörténeti kutatásokat is végzett. Elsősorban középkori problémákkal, latin nyelvű hazai orvosi kéziratokkal foglalkozott, így a Biga salutis kérdésével (1954-ben), a veszprémi puteus leprosorummal (1956-ban), a szkíta cserge fogalmával (1957), a Sibilla unguentaria jelentőségével (1959-ben) majd a lepra és a középkori magyar kórházügy történetével is. Közleményeinek száma tizenhat az orvostörténelem tárgyköréből,[2] valamint részt vett több jubileumi kiadvány, így 1957-ben az Orvosi Hetilap centenáriumára készült album szerkesztésében.[3] A magyar orvostörténelemért tett munkásságáért 1959-ben – az elsők között – elnyerte a Weszprémi István Emlékérmet, valamint 1965-ben a Szocialista Kultúráért kitüntetésben részesült.

1967. május 29-én hunyt el Budapesten. Halála után az egészségügyi miniszter az egymás mellett szervezett Országos Orvostörténeti Könyvtárat és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumot egy intézetté egyesítette 1968-ban, így Palla Ákos munkáját és emlékét őrzi a jogutód intézet.

A hazai orvostörténelem nagy utat tett meg az elmúlt évtizedben, megalakult és megszilárdult az intézet, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, nemzetközileg ismertté vált az Orvostörténeti Közlemények és kiszélesedett a Magyar Orvostörténelmi Társaság. Olyan elismerésben részesült, amihez foghatót sohasem láttunk; Budapesten került sor a Nemzetközi Orvostörténelmi Társaság és a Magyar Orvostörténelmi Társaság közös rendezésében a XXIV. Nemzetközi Orvostörténelmi Kongresszusra. Éppen jelentős eredmények teszik indokolttá, hogy e két évfordulóval összefüggésben megemlékezzünk a két alkotó elemből egy intézetté vált intézmény első igazgatóiról. De ragadjuk meg az alkalmat, hogy egy villanásra azokat is megemlítsük, akik az orvostörténelem kiemelkedő alakjai voltak az elmúlt esztendőkben és már eltávoztak közülünk.

Idézzük fel Jáki Gyula professzort, az Orvostörténelmi Szakcsoport első elnökét, Bencze Józsefet, a Magyar Orvostörténelmi Társaság első elnökét, Haranghy Gyula professzort, és Regöly-Mérei Gyulát, a MTA Orvostörténelmi Bizottságának éveken át elnökét és titkárát, Sós József, Halmai János, Gortvay György professzorokat, számos kiemelkedő orvostörténeti munka szerzőit.

---

[1] Forrás: Kapronczay Károly: Palla Ákos (1903–1967). = Orvosi Hetilap, 1977. pp. 814–816.

[2] Ezek legfontosabbjai a következők (*– a szerk. összeáll.*):

Palla Ákos: A Biga Salutis című ősnyomtatvány orvostörténeti vonatkozásai. = Orvosi Hetilap, 1954. pp. 819–821.

Palla Ákos: Adalékok Schoepf-Merei Ágoston 1836-ban alapított ortopédiai intézetéről. = Orvosi Hetilap, 1955. pp. 389–391.

Palla Ákos: Johannes Sambucus medicus et historicus 1531–1584. = Therapia Hungarica, 1954. pp. 27–29.

Palla Ákos: A veszprémi puteus leprosorum. = Orvostörténeti Közlemények 2 (1956) pp. 72–79.

Palla Ákos: A „szkita cserga”-ról. = Orvostörténeti Közlemények 8–9 (1958) pp. 218–232.

Palla Ákos: Sibilla unguentaria a legújabb kutatás megvilágításában. = Orvostörténeti Közlemények 14 (1959) pp. 51–70.
Palla Ákos: A graviditás ábrázolása egy késői reneszánszkori elefántcsont faragványon. = Orvostörténeti Közlemények 18 (1960) pp. 202–210.
Palla Ákos: Magyarországi betegellátás a XI. században. = Orvostörténeti Közlemények 20 (1961) pp. 118–131.
Palla Ákos: Semmelweis ismeretlen kézirata. = Orvostörténeti Közlemények 24 (1962) pp. 76–79.
Palla Ákos: A soproni ispotály gondnokának 1586. évi elszámolásáról. = Orvostörténeti Közlemények 32 (1964) pp. 31–82.
Palla Ákos: Újabb adatok Buda hőforrásainak történetéhez. = Orvostörténeti Közlemények 33 (1964) pp. 115–127.

[3] Az Orvosi Hetilap centenáriumának emlékkönyve. (Összeáll.: Palla Ákos – Trencséni Tibor.) Bp., 1959. 175 p.